

## ARTYKUŁY POGLĄDOWE (REVIEW PAPERS)

## Środki dydaktyczne stosowane przez higienistkę stomatologiczną w edukacji zdrowotnej

(Teaching aids used by a dental hygienist in health education)

A Banasiuk <sup>1,A,D</sup>, W Uracz <sup>1,A,F</sup>, Z Kopański <sup>2,E</sup>, M Machota <sup>1,B,C</sup>, D Krzemiński <sup>1,B,C</sup>,  
O Nadashkevych <sup>1,C</sup>, T Kilian <sup>1,B,C</sup>

1. Collegium Masoviense – Wyższa Szkoła Nauk o Zdrowiu
2. Wydziału Nauk o Zdrowiu Collegium Medicum Uniwersytet Jagielloński

**Abstract** - The authors characterized selected didactic means used by a dental hygienist in health education. They discussed the role of visual and audiovisual means, the use of spatial assistance, phantoms, illustrations, sound films, talks in the educational work of a dental hygienist.

**Key words** - teaching aids, dental hygienist, health educator.

**Streszczenie** - Autorzy scharakteryzowali wybrane środki dydaktyczne stosowane przez higienistkę stomatologiczną w edukacji zdrowotnej. Omówili m.in. rolę środków wizualnych i audiowizualnych, wykorzystanie pomocy przestrzennych, fantomów, ilustracji, filmów dźwiękowych, pogadanki w pracy edukacyjnej higienistki stomatologicznej.

**Słowa kluczowe** - środki dydaktyczne, higienistka stomatologiczna, edukator prozdrowotny.

**Wkład poszczególnych autorów w powstanie pracy** - A-Koncepcja i projekt badania, B-Gromadzenie i/lub zestawianie danych, C-Analiza i interpretacja danych, D-Napisanie artykułu, E-Krytyczne zrecenzowanie artykułu, F-Ostateczne zatwierdzenie artykułu

**Adres do korespondencji** - Prof. dr Zbigniew Kopański, Wydziału Nauk o Zdrowiu Collegium Medicum Uniwersytet Jagielloński, Kraków, ul. Piotra Michałowskiego 12, PL-31-126 Kraków, e-mail: zkopanski@o2.pl

**Zaakceptowano do druku:** 14.11.2018.

## WSTĘP

Środki dydaktyczne stosowane przez higienistkę stomatologiczną w edukacji zdrowotnej to nic innego jak wszelkie pomoce dydaktyczne którymi posługuje się ona w swojej pracy.

Zaliczamy do nich [1,2]:

- wydawnictwa metodyczne i podręczniki,
- popularne książki o zdrowiu i czasopisma,
- środki wizualne i audiowizualne,
- aparatura i urządzenia,
- wydawnictwa metodyczne i podręczniki.

## PODRĘCZNIKI

Podręczniki służą przede wszystkim higienistkom stomatologicznym w ich samokształceniu zawodowym. Bezpośrednio nie używają one tych książek przy pracy z pacjentem czy uczniami, ale korzystają z wiedzy zawartej w tych podręcznikach.[3]

Higienistka stomatologiczna dla swej pracy z pacjentem i dla samokształcenia powinna wykorzystywać szeroki wachlarz tematyczny podręczników. Do tej grupy zalicza się:

Podręczniki pedagogiki, socjologii i psychologii. Wprowadzają one w tematykę społeczną, wychowawczą i dydaktyczną. Jest ona bardzo przydatna,

wręcz konieczna w pracy higienistki zarówno z dziećmi jak i pacjentami dorosłymi.

Podręczniki ogólne z metodyki wychowania zdrowotnego. Wprowadzają w specyfikę dydaktyki.

Inne podręczniki i publikacje. Pomocą w pracy oświatowo- zdrowotnej są również pozycje z medycyny społecznej czy wybrane pozycje z literatury pięknej, ilustrujące problemy higieny i zdrowia. [4]

Popularne książki o zdrowiu i czasopisma.

Literatura popularna o zdrowiu z tematyka stomatologiczną polecona przez higienistkę do poczytania w domu lub fragmenty przeczytane podczas wykładu mogą stanowić ciekawe uzupełnienie prezentowanej tematyki. Coraz więcej istnieje na rynku czasopism zawierających ciekawe tematycznie artykuły napisane językiem bardzo przystępnym.[3]

### ŚRODKI WIZUALNE I AUDIOWIZUALNE

Powinny być bardzo chętnie stosowane przez higienistkę stomatologiczną ze względu na ułatwienie jej pracy. Zawsze atrakcyjniejsze staje się przemówienie jeżeli dołączymy do niego jakiś rekwizyt. A to właśnie środki wizualne i audiowizualne stanowią najliczniejszą i najbardziej zróżnicowaną grupę pomocy dydaktycznych.

Tak jak już wcześniej wspomniano pokazywanie tego o czym się mówi zwielokrotnia spostrzeganie i przyswajanie wiadomości. Techniki komunikacji z wykorzystaniem środków wizualnych i audiowizualnych jest wiele, w zależności od przedstawianego tematu i różnych cech socjogeograficznych słuchaczy. Może to być zarówno rysunek lub napis wykonany kredą na tablicy jak i ilustracje, plakaty, wywieszki i wszelki inny materiał edukacyjny. Może to też być tablica instruktażowa, flanelograf, plastygraf i tablica magnetyczna oraz wszelkiego rodzaju ilustracje graficzne i fotograficzne. Najbardziej konkretnym i ciekawym przykładem jest pokaz, czyli przedmiot naturalny, autentyczny lub fantom(model) przedmiot sztucznie wykonany, skopiowany z rzeczywistości. [5]

Aby pomoce wizualne spełniały swoją rolę, higienistka powinna odpowiednio je wykorzystać. W związku z tym pomoc taka musi [1,6,7]:

- być przygotowana przed wykładem.

- być dobrana do tematu wykładu i poziomu słuchaczy.
- zapewniać osiągnięcie planowanego rezultatu.
- występować w niezbyt licznie powtarzających się egzemplarzach( np. jeden plakat zbyt często pokazywany i wszędzie obecny zaczyna męczyć i nużyć odbiorcę).
- wnosić nowe elementy wiedzy.

Istotne jest również, aby higienistka która posługuje się wspomnianymi środkami robiła to sprawnie, wprowadziła je w odpowiednim momencie pokazu, zaznaczając główne zagadnienia wykładu oraz zapewniając odpowiedni czas na obejrzenie eksponatów.

Zdarza się, iż higienistki podczas wystąpień nieumiejętnie posługują się pomocami dydaktycznymi przez co nie wykorzystują w pełni ich właściwości.

Do najczęstszych błędów należy pokazywanie zbyt drobnych eksponatów, których słuchacze siedzący w odległych rzędach nie mają możliwości zobaczyć, lub puszczanie w obieg przedmiotów do obejrzenia bez przerywania wykładu. Nie pozwala to skupić się jednocześnie na słuchaniu wykładowcy i oglądaniu rekwizytu. Efektem tego jest, bądź zagubienie części treści wykładu przy skupieniu uwagi na eksponacie lub niezauważenie eksponatu przy wysłuchiwanie wykładu.[1,2]

### POMOCE PRZESTRZENNE

Przykładem jest tu gabinet stomatologiczny z wyposażeniem. Na początku roku szkolnego higienistka stomatologiczna zaprasza grupy dzieci z wychowawcami do jego obejrzenia. Dla dzieci jest to zarazem przyjemność jak i nauka. Mogą wówczas usiąść na fotelu stomatologicznym, przyrzuć się z bliska narzędziom które będą używane chociażby do ich leczenia. Dzięki temu kolejna wizyta w gabinecie stomatologicznym już w charakterze pacjenta, może przebiegać sprawniej i przyjemniej dzięki miłym wspomnieniom związanym z odbytą wycieczką. Inne pomoce, które mogą być pokazywane podczas wykładu lub pogadanki, to różnego rodzaju przybory do zachowania higieny jamy ustnej, szczoteczki do zębów, kubeczki, pasty do zębów, płyny do płukania ust, czyściki do usuwania resztek pokarmowych z przestrzeni

międzyzębowych. Dodatkowo przyszłym lub świeżo upieczonym rodzicom można pokazać prawidłowe smoczki i butelki do karmienia niemowląt.[5]

## FANTOMY

Są to sztucznie wykonane modele, trwałe i wytrzymałe. Higienistce szczególnie przydatne będą modele szczęk w powiększeniu lub duża szczoteczka do zębów, modele szczęki i żuchwy wykonane z gipsu, pokazujące wady zgryzu, modele zębów do nauki anatomii i modele zębów zaatakowanych próchnicą. W pracy higienistki modele takie są przydatne przy wykonywaniu instruktaży higieny jamy ustnej, a na modelach zębów z próchnicą można pokazać małym pacjentom jak wyglądają „chore” ząbki.[4,5]

## ILUSTRACJA

Jest to pomoc dydaktyczna bardzo chętnie i popularnie stosowana przede wszystkim ze względu na swoją dostępność i wygodę w używaniu. Może to być duża ilustracja czy plakat przygotowany dla najmłodszych dzieci przedstawiający np. historię opowiadającą o drodze chorego ząbka do wyleczenia. Informacje można również przekazać poprzez wykresy, grafikę, fotografię, tablice, plansze, schematy czy książeczki do pokazywania grupom. Możliwości jest wiele. Każda pomoc dydaktyczna jest ułatwieniem dla higienistki, a oprócz tego pozytywnym bodźcem utrwalającym przekazywaną wiedzę nie tylko u dziecka, ale i u dorosłego. Umieszczane w poczekalni plakaty czy schematy postępowań prowadzące od rozpoczęcia leczenia do osiągnięcia odpowiedniego stanu jamy ustnej pomogą odbiorcy wizualnie wyobrazić sobie co musi robić, aby osiągnąć oczekiwany rezultat. Można zastosować również wykresy liniowe, obrazkowe czy histogramy. Wykresy liniowe przydają się do przedstawiania wskaźników takich jak np. zapadalność na próchnicę ludzi w różnym wieku, w różnych krajach czy w różnych latach. Natomiast wykresy obrazkowe i histogramy dzięki swojej atrakcyjnej barwie i formie przemawiają bardziej do dzieci i młodzieży. Używa się również wykresów graficznych w postaci map, zwanych kartogramami. Są one pomocne do uwidocznienia rozmieszczenia na poszczególnym terenie np. zorganizowanej opieki

stomatologicznej, nasilenia próchnicy zębów w poszczególnych regionach.

Obecnie najbardziej powszechne są ilustracje fotograficzne przygotowane w postaci prezentacji komputerowej np. w programie Power Point. Prezentacja taka może być w stosownej chwili zaprezentowana wraz ze słowem mówionym prelegenta (higienistki). [1-3]

## ŚRODKI AUDIOWIZUALNE

W skład tej grupy środków wchodzi takie formy, za pomocą których można oddziaływać jednocześnie na słuch i wzrok odbiorcy. Mowa tutaj o audycjach telewizyjnych, filmach dźwiękowych, pogadankach odtwarzanych z taśmy nagraniowej, z jednoczesnym wyświetlaniem slajdów. Higienistka może zlecić swoim podopiecznym obejrzenie programu telewizyjnego o tematyce stomatologicznej, a na zajęciach przeprowadzić pogadankę na jego temat. W ten sposób może wywiązać się bardzo ciekawa dyskusja. Każdy przedstawi swój punkt widzenia i będzie miał możliwość wzięcia aktywnego udziału w zajęciach.[8]

## FILMY DŹWIĘKOWE

Obecnie coraz bardziej powszechne i popularne. Coraz więcej filmów poświęconych jest tematyce stomatologicznej. Warto aby higienistka znalazła odpowiedni film dostosowany do konkretnego odbiorcy. Należy pamiętać, że człowiek przyjmuje z otoczenia, aż 90% wrażeń za pomocą wzroku, 5% za pomocą słuchu, a pozostałe 5 % za pomocą innych zmysłów. [8] Ta więc uwidacznia się możliwa ogromna rola filmów popularyzujących np. zagadnienia higieny jamy ustnej. Przy wyborze filmu należy wziąć pod uwagę treść filmu i poziom odbiorcy. Film niedostosowany do słuchacza będzie go nudził. Nie trudno sobie wyobrazić stopień zainteresowania dorosłego bajką przeznaczoną dla dzieci lub z kolei dziecka filmem naukowym.[6]

## POGADANKA

Pogadanka utrwalona na nośniku elektronicznym z jednocześnie wyświetlanym obrazem, działa zarówno na słuch i wzrok odbiorcy. Taką pogadankę higienistka może przygotować we

własnym zakresie. Nagranie nie powinno być zbyt długie, a wyświetlanych obrazów nie powinno być zbyt dużo, aby nie zanudzić i zmęczyć słuchacza. Efektywniejsze okazuje się krótkie, treściwe nagranie, niż długi męczący monolog lektora, z którego odbiorca i tak zapamięta najważniejsze fakty. Przy odtwarzaniu musi być obecna higienistka stomatologiczna, która wprowadzi słuchaczy w temat, wyjaśni powstałe nieścisłości, a na koniec skomentuje całość. Dodatkowo prezentowane obrazy utrwalać zagadnienia w pamięci słuchaczy. [6]

## APARATY I URZĄDZENIA

Do sprawnej pracy higienistki stomatologicznej, tak jak w każdej innej działalności niezbędne jest korzystanie ze środków technicznych. Najczęściej wystarczy laptop z możliwością podłączenia go do rzutnika. Podczas wystąpienia przed większą grupą słuchaczy warto korzystać z mikrofonu i wzmacniacza głosu. Higienistka stomatologiczna powinna sprawnie i umiejętnie posługiwać się tymi urządzeniami. [6,8]

## PIŚMIENNICTWO

1. Okoń W. Wprowadzenie do dydaktyki ogólnej. Warszawa; PWN, 1987.
2. Bereźnicki F. Dydaktyka kształcenia ogólnego. Kraków; Oficyna Wydawnicza "Impuls", 2007.
3. Arends RI. Uczymy się nauczać. Warszawa; WSiP, 1995.
4. Woynarowska B. Edukacja zdrowotna. Warszawa; Wydawnictwo Naukowe PWN, 2010.
5. Chałubińska-Jentkiewicz K. Audiowizualne usługi medialne. Reglamentacja w warunkach konwersji cyfrowej. Warszawa; Wolters Kluwer Polska, 2013.
6. Skrzydlewski W. Technologia kształcenia, przetwarzanie informacji, komunikowanie. Poznań; Wyd. Naukowe UAM, 1990.
7. Karpińska A, Wróblewska W. (red.) Dydaktyka Akademicka - wybrane obszary badawcze. Warszawa; Wydawnictwo Akademickie Żak, 2014.
8. Pink S. Etnografia wizualna. Obrazy, media i przedstawienia w badaniach. Kraków; Wyd. UJ, 2009.